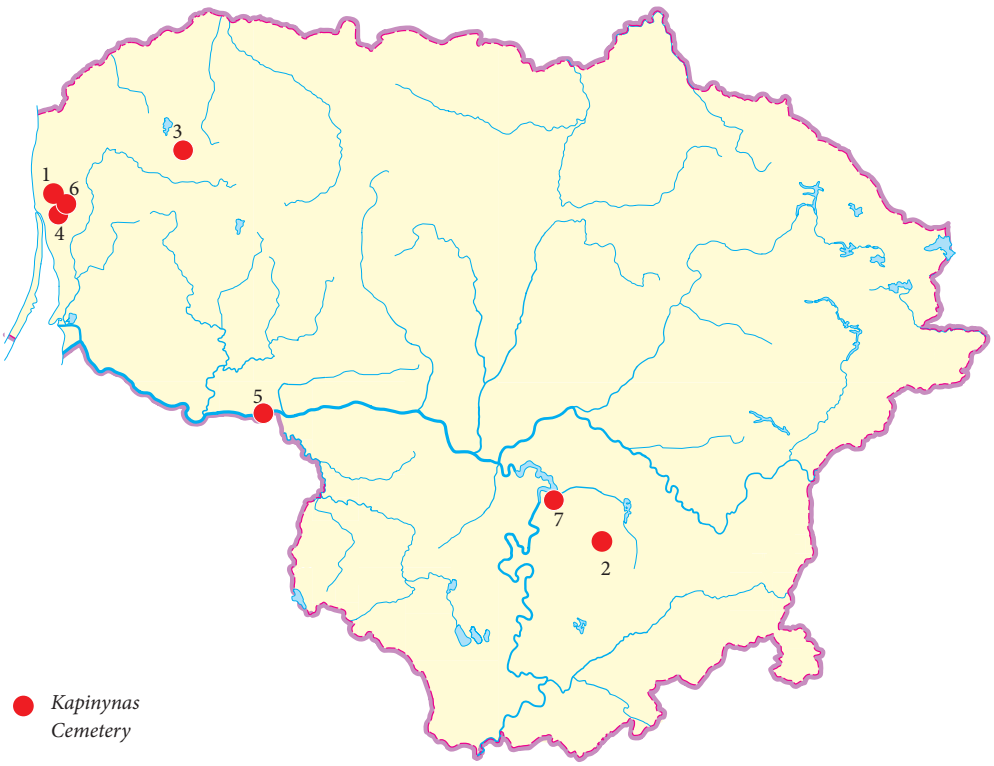
IV. Geležies amžiaus kapinynai
Iron Age Cemeteries

● *Kapinynas*
Cemetery

1. *Aukštkiemiai*
2. *Bajorai*
3. *Glaudžiai*
4. *Joniškė*
5. *Kazikėnai*
6. *Klemiškė*
7. *Meškučiai*

Dovilė Baltramiejūnaitė,
Linas Tamulynas

Aukštkiemių kapinynas

Rengiant Lietuvos valsčių serijos monografiją „Sendvaris“, 2014 m. atnaujinti Aukštkiemių kapinyno (Klaipėdos r., Sendvario sen.) tyrinėjimai. Aukštkiemių kapinynas (vokiškoje literatūroje *Oberhof*) – gerai žinomas Vakarų Lietuvos kapinynas, kurio tyrimai pradėti dar XIX a. Karaliaučiuje veikusios Gamtos ir visuomenės mokslų draugijos muziejaus. Jos vadovas, žymus Rytprūsių archeologas Otto Tischleris (1843–1891) 1886 m. pradėjo tyrinėti šį kapinyną ir kasinėjo jį bent 3 sezonus. Dėl ankstyvos ir netikėtos mirties O. Tischleris nepaskelbė savo tyrimų rezultatų, neskelbti liko ir jo tyrimus pratęsusių kitų Rytprūsių archeologų (Alfredo Jentchio, Heinricho Kemke, Carlo Kretschmanno) tyrimai. Literatūroje minima, kad XIX a. ištirta daugiau kaip 400 kapų (*LAA*, V., 1977, t. III, p. 23–24). XIX–XX a. radinių iš kapinyno pateko ir į Berlyno, Klaipėdos ir Šilutės dvaro muziejus. Iki II Pasaulinio karo, kai radiniai buvo prieinami tyrėjams, kapinyno medžiaga buvo panaudota Wilhelmo Gaerte, Harri Moora darbuose. Po II Pasaulinio karo kapinyno vieta ilgą laiką nebuvo lokalizuota, manyta, kad dingo ir radiniai bei dokumentacija. Tik 9-ajame dešimtmetyje Lietuvos dailės muziejaus darbuotojai surado kapinyno vietą, remiantis jų pateikta informacija (kaip vėliau paaiškėjo – klaidinga), nustatyta saugoma teritorija. 1999 m. lenkų archeologas Wojciechas Nowakowskis, remdamasis XIX–XX a. pradžios publikacijomis, parengė apibendrinamąjį straipsnį apie publikuotą kapinyno medžiagą (Nowakowski W., Das Problem der Chronologie der spätrömischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit im Memelgebiet hinsichtlich der Funde aus dem Gräberfeld Aukštakiemiai (Oberhof), *Archaeologia Lituana*, 1999, t. 1, V., 2000, p. 110–118), o 2002 m. R. Banytė Rowell atliko ypač kruopščią vieno iš kapinyne rastų įdomesnių daiktų – *millefiori* technika emaliuoto disko rekonstrukciją (Banytė-Rowell R., Enamel disc from Aukštakiemis (Oberhof), *Archaeologia Baltica*, V., 2002, t. 5, p. 123–130).

Archeologiniai tyrimai kapinyno aplinkoje vykdyti 2002 ir 2004 m. Tuomet atlikus žvalgomuosius tyrimus saugomos teritorijos PV ir Š dalyse (L. Tamulynas) buvo suabejota jos tikslumu, tačiau šalia saugomos teritorijos rastas Romos sestercijus patvirtino, kad kapinynas tikrai yra šioje vietoje. 2004 m. prasidėjo naujas etapas sugrąžinant Aukštkiemių kapinyno medžiagą mokslui. Dar 2000 m. buvusio Rytų Berlyno proistorės muziejaus rūsiuose aptikus dalį „Prussia“ muziejaus radinių bei Proistorės valdybos, kuriai 4-ajame dešimtmetyje buvo priskirtas šis muziejus, dokumentacijos, paaiškėjo, kad yra išlikę ne tik O. Tischlerio vykdytų kasinėjimų radiniai, bet ir didelė dalis lauko dokumentacijos. Nuo 2004 m. Berlyno proistorės ir ankstyvosios istorijos muziejaus darbuotoja dr. Ch. Reich rengia išlikusios ir literatūroje bei įvairiuose archyvuose saugomos kapinyno inventoriaus išsamią publikaciją. Ch. Reich ir L. Tamulynui sugretinus O. Tischlerio tyrimų planą (rekonstrukcija skelbta Reich Ch., Remarks on Male Burials in the Cemetery of Oberhof (Aukštkiemiai), *Archaeologia Baltica*, V., 2007, t. 8, p. 195–204) su XIX a. žemėlapiu ir dabartine ortofotografija, paaiškėjo, kad saugoma teritorija apima tik mažą dalį tyrinėtos kapinyno dalies (1 pav.). Ši informacija dar 2014 m. pateikta KPD, tačiau iki 2015 m. birželio į ją nereaguota. Siekiant KPD Vertinimo tarybai įrodyti, jog būtina koreguoti saugomos teritorijos ribas ir buvo

1 pav. XIX a. vykdytų archeologinių tyrimų vietos ir tirtų kapų vietų rekonstrukcija pagal išlikusią archyvinę medžiagą (Reich Ch., Remarks on Male Burials in the Cemetery of Oberhof (Aukštkiemiai), Archaeologia Baltica, V., 2007, t. 8, fig. 1) ir 2014 m. perkasų vietos ant dabartinio ortofotoplano: 1 – 2014 m. perkasos; 2 – saugoma kapinyno teritorija; 3 – O. Tischlerio tirtos vietos; 4 – XIX a. tyrinėti kapai. L. Tamulyno brėž.

Fig. 1. A reconstruction of the 19th-century investigation site and the locations of the excavated burials based on the surviving archive material (Reich Ch., Remarks on Male Burials in the Cemetery of Oberhof (Aukštkiemiai), Archaeologia Baltica, V., 2007, Vol. 8, Fig. 1) and the 2014 trench locations on a present-day orthophoto plan: 1 – the 2014 trenches; 2 – the cemetery's protected territory; 3 – locations excavated by O. Tischler; 4 – burials excavated in the 19th century.

suplanuota vykdyti kapinyno tyrimus 2014 m. Dėl laimingo sutapimo – „Versmės“ leidyklai pradėjus rengti Sendvario valsčiaus monografiją, ekspedicijai gauta ir minimalių lėšų.

2014 m. tyrimams pasirinkta vieta šalia saugomos teritorijos, prie keliuko, vedančio nuo kelio į Eketę ir Aukštkiemių kaimo laukuose buvusią šiuo metu medžiais ir krūmais apau-

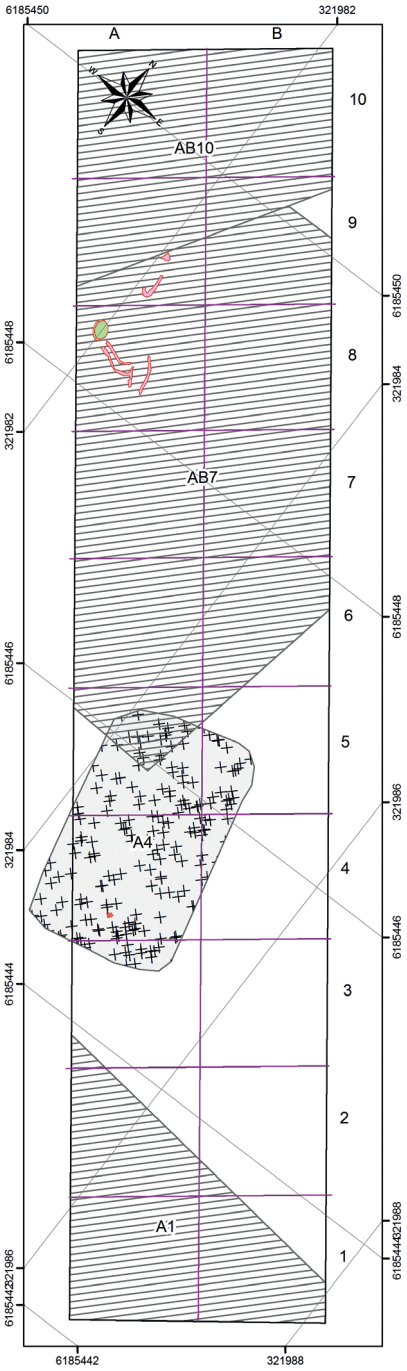

2 pav. Perkasoje 1 objekte A4 rasta segė ir apyrankė (?) D. Baltramiejūnaitės brėž.

Fig. 2. A brooch and bracelet (?) discovered in trench 1, object A4.

gusią amoniako cisternos saugyklos aikštelę. Tyrimų metu atidengtos dvi 10x2 m dydžio perkasos. Jos matuotos taip, kad apimtų ir XIX a. tyrinėtus plotus, ir tarpus tarp jų. Norėta įsitikinti, kad pagal O. Tischlerio kasinėjimų planą atlikta tirtų vietų rekonstrukcija teisinga.

Perkasoje 1 keliuko sankasos kraštu ir perartu sluoksniu po velėna atidengti permaišytos žemės sluoksniai. Perkasos P dalyje 40 cm gylyje pasiektas nejudintas gruntas, kuriame išryškėjo spėjamo kapo (*objektas A4*) duobės fragmentai. Dalis jos perkasta įvairiu metu. Naujausias perkasimas datuotinas XX a. II puse, nes jame aptiktas plastiku izoliuotas elektros laidas. Spėjamo kapo duobė 1,9x1,1 m dydžio, orientuota ŠV–PR kryptimi, ilgieji kraštai nuožulnūs, duobės užpildas – tamsus (vietomis juodas) pele-

3 pav. Perkasoje 1 fiksuoti svarbesni objektai: spėjamas kapas (objektas A4), XIX a. perkasimai (objektai AB/1, AB/7 ir AB/10) ir po XIX a. perkasomis aptikto žirgo skeleto fragmentų bei skydo umbo vieta. L. Tamulyno brėž.

Fig. 3. The more important objects recorded in trench 1: a suspected burial (object A4), 19th-century excavations (objects AB/1, AB/7, and AB/10), and the location of the horse skeleton fragments and shield boss discovered under the 19th-century excavation.

0 5 cm

4 pav. Perkasoje 1 po XIX a. perkasomis šalia žirgo skeleto likučių aptiktas skydo umbas su rankena. D. Baltramiejūnaitės nuotr.

Fig. 4. The shield boss with a handle discovered beside the remains of a horse skeleton under the 19th-century excavations in trench 1.

0 2 cm

5 pav. Perkasoje 2 aptiktas bangelės formos kabutis. D. Baltramiejūnaitės nuotr.

Fig. 5. The wavy pendant discovered in trench 2.

ningas smėlis. Duobės PV gale prie dugno aptikta laiptelinė segė, iš apskritos vielos susukta įvija (apyrankė?) (2 pav.), keli neaiškių geležinių dirbinių fragmentai. Pagal rastą segę spėjamas kapas datuotinas C1a–C2 periodais (150–300 m.). Didžiojoje perkasos dalyje aptikti iki 1 m gylio perkasimai lygiomis kraštinėmis ir beveik stačiais kraštais, lygiais dugnais – buvusių XIX a. kasinėjimų vietos (*objektai AB/1, AB/7, AB/10* (3 pav.). Šių perkasimų užpilde nerasta jokių radinių. Po perkasimais objektuose AB/7 ir AB/10, 1,2 m gylyje aptiktos žirgo skeleto dalys (priekinių ir užpakalinių kojų fragmentai ir mentė, gulintys anatomine tvarka) bei geležinis pusrutulio formos skydo umbas su rankena, datuotini C1b–C3 periodais (220–350 m.) (4 pav.). Tai netikėtas radinys, nes Vakarų Lietuvos kapinynų su akmenų vainikais srityje romėniškojo laikotarpio kapuose dažniausiai randamos tik žirgų galvos, visas žirgo skeletas kartu su žmogumi aptinkamas labai retai (C3–D periodais datuotas kapas su žirgu žinomas iš Reketės kapinyno). Matyt, šioje vietoje buvęs žmogaus, palaidoto su žirgu, kapas, kuris dalinai buvo ištirtas dar XIX a.

Perkasoje 2, kaip ir perkasoje 1 aptiktas iki 1 m gylio perkasimas, siejamas su XIX a. tyrimų vieta. Jo užpilde neaptikta jokių radinių, tačiau šalia jo aptiktas atsitiktinis radinys – bangelės formos kabutis (5 pav.). Tokio tipo kabučiai rasti Dauglaukio kapinyno kape 108, Marvelės kapinyno kapuose 84, 596 ir 772, Žaduvėnuose. Kabutis greičiausiai datuotinas C1a periodu (150–220 m.)

Apibendrinant 2014 m. tyrimų rezultatus galima teigti, kad Ch. Reich ir L. Tamulyno atlikta Aukštkiemių kapinyno tirtų vietų lokalizacijos rekonstrukcija yra patikima ir greičiausiai teisinga. Todėl Aukštkiemių kapinyno saugoma teritorija turi būti skubiai pakeista remiantis tirtų vietų lokalizacijos rekonstrukcijos duomenimis. 2014 m. perkasose lokalizuotos XIX a. tyrimų vietos leidžia teigti, kad nors tyrimų metu buvo kruopščiai surenkami visi radiniai, tikėtina, jog po tirtomis perkasomis yra išlikę ir neištirtų kapų. 2014 m. perkasos iškastos romėniškojo laikotarpio kapų zonoje, o tarp XIX a. perkasų yra dideli netirti tarpai, kur aptiktas apardytas kapas, datuojamas II a. II puse – III a.

Aukštkiemiai cemetery

In 2014, the investigation, begun in the 19th century, of Aukštkiemiai/ Oberhof cemetery continued with the excavation of two 10x2 m trenches (Figs. 1, 3, 5). These contained a 19th-century excavation site and the remains of one burial dating to 150–300 AD. Fragments of a horse skeleton and a shield boss with a handle were discovered in trench 1 under the 19th-century trench (Fig. 3, 4). This was probably part of a human and horse burial dating to 220–350 AD, which was incompletely excavated in the 19th century. The conducted investigation has allowed the cemetery's location and the boundaries of the protected territory to be corrected.

Dovilė Baltramiejūnaitė,
Linas Tamulynas

Joniškės kapinynas

Joniškės kapinynas (Klaipėdos miestas) yra vienas iš tų Klaipėdos krašto kapinynų, kurie tyrinėti XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, minimi ikikarinėje spaudoje ir literatūroje, tačiau jų lokalizacija neaiški. Kapinynas žinomas nuo XIX a. pabaigos. Tuomet jį kasinėjo vietinis žemvaldys kariškis Graffas. Kapinyno situacija literatūroje neaptarta, minima, kad radiniai rasti apie 1 m gylyje kasant molį. Visi radiniai pateko į muziejų *Prussia* (žinomi jų inventoriniai numeriai: 2126; IV, 5225; 6412; V, 7093; 8564). Ikikarinėje literatūroje daugiausia šio kapinyno radinių paskelbta pagal Joachimmo Hoffmanno disertaciją, apgintą Karaliaučiuje, parašytoje ir 1941 m. išleistoje knygoje „Klaipėdos krašto vėlyvoji pagoniška kultūra" *(Hoffmann Joachim, Die spätheidnische Kultur des Memellandes, Königsberg*, 1941). Literatūroje minima, kad kapinyne rasta antkaklių vytais ir tordiruotais lankeliais, pasaginių ir vėlyvųjų laiptelinių bei žieduotųjų segių, įvairių apyrankių, smeigtukų fragmentų, keraminių puodelių šukių, svarstyklių dalis, kovos kirvis, kalavijų. Sprendžiant pagal iki Antrojo pasaulinio karo publikuotus duomenis, kapinyne rasta tik vėlyvojo geležies amžiaus radinių.

Pokario metais tiksli kapinyno vieta nelokalizuota, saugoma teritorija nenustatyta. 6-ame dešimtmetyje kapinyno teritorijoje įrengti švietimo darbuotojų kolektyviniai sodai. Tikslesnę kapinyno vietą pavyko aptikti tik po to, kai 1996 m. į LNM pateko vario lydinio apyrankė, rasta Klaipėdos mieste, viename iš sodininkų bendrijos „Švyturys" sklypų (1 pav.).

Archeologiniai tyrimai kapinyno teritorijoje atnaujinti 2006 m. Tuomet L. Tamulynas ištyrė 30 m^2, surado kelis atsitiktinius radinius. Pagal šią medžiagą buvo nustatyta spėjama kapinyno teritorija, o tai sudarė sąlygas tolesniems tyrimams, kurie tapo privalomi norint atlikti statybos darbus. Žvalgomieji tyrimai kapinyno teritorijoje vykdyti 2006 (L. Tamulynas), 2012 (D. Kiulkys), 2013 (M. Grikpėdis), 2014 m. (D. Kiulkys). Jų metu įvairiose kapinyno saugomos teritorijos dalyse ištirtas 120 m^2 plotas. Šiais tyrimais išaiškintos XIX–XX a. pradžioje vykdytų tyrimų ir stipriai apardytos kapinyno dalies vietos, ėmė aiškėti saugomos teritorijos koregavimo kryptys.

2014 m. pagal sutartį su sklypo savininku VU vykdė detaliuosius tyrimus planuojamo statyti gyvenamojo namo ir inžinerinių komunikacijų vietoje. Prieš tai šioje vietoje tyrimus atliko D. Kiulkys (žr. straipsnį p. 148–151). Detaliųjų tyrimų metu ištirtas 170 m^2 plotas (2 pav.). Tyrimai vykdyti atskiromis 9x2, 10x2, 16x3, 17x2,7 m dydžio perkasomis, dalies jų